

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 159/1-XV/1
21.02.2013. године

На основу члана 221. став 1. алинеја 16. и члана 266. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој III редовној седници, одржаној дана 21.02.2013. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације:
ДРУШТВЕНИ ПОЛОЖАЈ РАТНИХ ВЕТЕРАНА У СРБИЈИ – СТУДИЈА
СЛУЧАЈА, кандидата мр Оливере Марковић и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 20.05.2008.године.

Ова се одлука упућује Стручном већу Универзитета на сагласност.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет Филозофски
04/1-2 бр.6/2264
(број захтева)
22.02.2013.
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области
друштвено-хуманистичких наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Оливере (Слободан) Марковић
(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИ Оливера (Слободан) Марковић
ДАТ (име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под _____
насловом:

Друштвени положај ратних ветерана у Србији – студија случаја

Универзитет је дана 20.05.2008. својим актом под бр 612-25/133-8 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила: _____

Друштвени положај ратних ветерана у Србији – студија случаја

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Оливере (Слободан) Марковић
(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 8.11.2012. одлуком факултета под бр 1405/1-XI/1 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Ђокица Јовановић	редовни проф.	социологија	Филозофски ф.
2. др Нада Секулић	доцент	исто	Филозофски ф.
3. др Драгољуб Ђорђевић	редовни проф.	исто	Машински ф. у Нишу

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 21.02.2013.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Милош Арсенијевић

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Научно-наставно веће Филозофског факултета у Београду је на I редовној седници одржаној 08. новембра 2012. године, именovalo комисију за оцену и одбрану докторске дисертације *Друштвени положај ратних ветерана у Србији – студија случаја*, докторандкиње мр Оливере Марковић из Ниша, у саставу:

1. проф. др Ђокица Јовановић, ментор
2. проф. др Драгољуб Б. Ђорђевић, редовни професор Машинског факултета у Нишу
3. доц. др Нада Секулић

Пошто се упознала са достављеном докторском дисертацијом мр Оливере Марковић, Комисија има част да Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

Оливера Марковић (1975) је дипломирала на Одсеку за социологију Филозофског факултета у Приштини (2000). Магистрирала је са темом *Културни и етнички идентитет грађана српске националности у Косовској Митровици* на Филозофском факултету у Нишу (2006).

Професионална каријера

2002 – 2004 Филозофски факултет у Приштини са седиштем у Косовској Митровици, демонстратор на предметима: Социологија 1 и Методологија социолошких истраживања;

2005 – 2009 Academic Training Association (Holandija), шеф канцеларије у Косовској Митровици.

2009 – 2012 Консултантска агенција Тим Т у Лесковцу, консултант.

Професионално и стручно ангажовање

Сарадник и анкетар на пројектима

1. *Искорак моћи публике*, емпиријско истраживање јавног мњења у Нишу. Истраживање спроведено кроз девет (9) посебних истраживачких тема у периоду од 25.12. 1999 – 25. 02. 2000. године; у реализацији невладиних организација Друштва добре акције, Југословенског удружења за научно истраживање религије и Комренских социолошких сусрета, што је у истоименој публикацији наведено на страни 120;
2. *Социјално-правни положај женске радне снаге у приватном услужном сектору Ниша*, у периоду од 15. 07. 2000. – 15. 08. 2000. године; којим је руководио проф. др Јован Живковић, а који је подржан од стране Research support Scheme of the Open Society Support Foundation;
3. *Изназ на црту*, емпиријско истраживање јавног мњења у Нишу. Истраживање спроведено за три циљне групе (Роми, пољопривредно становништво и лица са посебним потребама) у периоду од 03. 09. 2000 – 10. 09. 2000. године; у реализацији невладиних организација Друштва добре акције, Југословенског удружења за научно истраживање религије и Комренских социолошких сусрета, у све три сондаже, што је у истоименој публикацији наведено на стр. 32;
4. *Инвалиди у окружењу*, у периоду од 15. 04. 2001. – 01. 05. 2001. године; студија и емпиријско истраживање у Србији које је спроводио Центар за проучавање алтернатива из Београда, у сарадњи са Handicap International-ом и уз финансиску подршку Бироа за хуманитарну помоћ Европске уније (ЕЧНО);
5. *Истраживање доминантних политичких ставова и културних преференци у Србији*, у периоду од 15. 02. 2001. – 01.03. 2001. године; којим је руководио проф. др Ђокица Јовановић, а који је подржан од стране Research support Scheme of the Open Society Support Foundation;
6. *Политика и свакодневни живот*, у периоду од 01. 10. 2001. – 15. 12. 2001. године; у реализацији Института за филозофију и друштвену теорију, Универзитета у Београду, у сарадњи са Београдском канцеларијом Фридрих Еберт Стифтинг, Фондом за отворено друштво из Београда и Фондацијом Фредом Хоусе; Голубовић, Загорка, Спасић Ивана, Павићевић Ђорђе (прир.). 2003. *Политика и свакодневни живот – Србија 1999-2002*. Београд: Институт за филозофију и друштвену теорију “Филип Вишњић”, наведено на стр. 313.
7. *Истраживање ромских насеља*, у периоду од 15. 06. 2002. – 01. 07. 2002. године; које реализује Министарство националних и етничких мањина у сарадњи са Центром за истраживање етницитета.
8. *Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције* (1310), који се реализовао на Институту за

социологију Филозофског факултета у Нишу, а финансијски га подржало Министарство за науку, развој и технологију Републике Србије.

9. *Становници Северног Космета о међународној помоћи и грађанским вредностима*, у периоду од 15. II. 2003. – 20. II. 2003. године; којим је руководио проф. Јован Живковић, а који је подржан од стране Данске агенције за хуманитарну помоћ (DANIDA); наведено у истоименој публикацији на стр. 9.

Радови у зборницима

1. *Слободно време жена запослених у приватно-услужном сектору Ниша*, у: зборник радова радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини – Косовска Митровица, 2001/XXXI.
2. *Регионализам и мањинско питање*, у: *Култура у процесима развоја, регионализације и евроинтеграције Балкана*, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, Институт за социологију, Ниш, 2003.
3. *Апстрактни приступ регионализацији мањинских заједница југоисточне Србије* (коаутор Јован Живковић), у: *Квалитет међуетничких односа, свест о регионалном идентитету и могућности сарадње и интеграције на Балкану*, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, Институт за социологију, Ниш, 2004.
4. *Етнички идентитет грађана српске националности у Косовској Митровици*, у: Недељковић С. (ур.) *Савремена култура Срба на Косову и Метохији*, Крушевац: Баштиник. 2008.

Осврти и прикази

1. *Акције алтернативног друштвеног ангажмана*, “Теме”, Ниш, 1-4/01.
2. *Еманципација Рома – преломни тренуци*, “Теме”, Ниш, 3/02.
3. Приказ књиге: Ђокица Јовановић и сарадници, *Пародија трагичног: Кич као конституенс политичке и културне идеологије*, “Социологија”, 4/2003 (ХЛВ).
4. *Мит и стварање*, у: *Веселин Илић или истина о неподобном појединцу*; Југословенско удружење за научно истраживање религије, Центар за балканске студије, Истраживачкоаналитички центар; Ниш, 2003.

Докторска дисертација мр Оливере Марковић садржи 373 стране (А4) обрађеног компјутерског текста (са проредом 1,5), укључујући библиографију са 86 коришћених јединица. Текст дисертације се састоји од увода, пет поглавља, закључка и прилога.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања је разумевање и објашњење друштвеног положаја ратних ветерана. Предмет истраживања је, такође, и аутоперцепција ветерана властитог положаја у друштву.

Ратних ветерана има у готово у свим модерним друштвима, као и у онима која нису непосредно учествовала у рату већ су њихови војници као припадници „мировних мисија“ одлазили у ратом угрожена подручја. Однос друштва према ратним ветеранима у различитим државама устројен је на различите начине. Та организованост се најчешће остварује преко специјализованих државних установа за ратне војне ветеране, које уређују и у дело спроводе државну политику према овој друштвеној групи. Када је у питању институционализована брига о ратним ветеранима у Србији битно је навести да програм помоћи и подршке ратним војним ветеранима није примерен тој групи која је учествовала у ратовима вођеним на тлу бивше Југославије крајем минулог столећа. Званичних података о учесницима рата, тј. ратним ветеранима који живе у Републици Србији још нема.

Проблеми са којима су они суочени дуго нису били предмет научних истраживања, како у свету тако и код нас. Тек се недавно јављају медицинска и психолошка истраживања последица које трпе ратни ветерани. Најчешће се ради о примењеним истраживањима која су за сврху имала конкретну медицинску помоћ ратним ветеранима, као и психолошку помоћ код постојање специфичног синдрома који изазива ратна траума (посттравматски стресни поремећај – ПТСП). Осим ових мерљивих потешкоћа, ратни ветерани често имају дифузне потешкоће које не прелазе праг патолошког, али ипак отежавају њихово укључивање у цивилни живот. Поред тога, када ратни ветерани бивају препуштени сами себи, па и онда када неки од њих доживе већи неуспех у адаптацији на мирнодопске услове, често се окрећу алкохолу, дроги, па и криминалним активностима, а могу се окренути и терористичким активностима (што се код нас до сада није дешавало). Карактеристичан проблем представљају проблеми у породичним односима, на радном месту, као и проблеми са окружењем. Ветерани се, због тога, налазе у депривилегованом друштвеном положају.

Цивилизацијске вредности (слобода, право на живот, индивидуализам...) имају антипод у вредностима рата (потчињеност/ репресија, одузимање права на живот, деструкција, колективизам...). Ветерани у себи обједињују обе ове сфере, собом носе ово дихотомно искуство. Очекивања друштва да они могу да без већих проблема прелазе из једног у друго вредносно стање, представљају, у ствари, предрасуду, јер се ветерани налазе на размеђи ових вредности. Може се устврдити да се налазе у стању вредносне конфузије која генерише кризу идентитета. Док се у модерним друштвима институционално практикују праксе транзиције ветерана, у нашем друштву то није случај. Намеће се питање како ће се остварити ресоцијализација ветерана на мирнодопске услове живота? „Ова

нестабилна културна, социјална и економска ситуација, пише Оливера Марковић, заједно са јаким стресом и ратним траумама, довела је до тога да многи испитаници развију кризу идентитета.“ (240)

Циљ истраживања је:

(а) да се установи степен реинтеграције ветерана у цивилно друштво и да се установи и опише начин на који се одвија прелазак из војног у мирнодопски живот и

(б) да се анализирају поједини аспекти самих механизма реинтеграције ове друштвене групе на мирнодопске услове живота, што је представљало посебне истраживачке задатке.

Овако постављени циљеви значе да се истраживање врши на два плана. Први план (а) подразумева истраживање степена реинтеграције ратних ветерана са другим друштвеним групама, а нарочито са онима из сфере рада и јавног ангажмана. Истражује се и поље заштите и борбе за властита права. Други план (б) представља групу посебних истраживачких задатака: истраживање саморефлексије у односу на ратни ангажман; истраживање разумевања односа етничког идентитета и других форми личних и колективних идентитета код самих ратних ветерана; сагледавање субјективне димензије односа локалне и шире заједнице према ратним ветеранима са циљем да се заокружи увид у целину објективних и субјективних показатеља односа друштва према истраживаној популацији.

Као *теоријски оквир* за проучавање проблема ратних ветерана узет је модел социјалног конструктивизма. Докторандкиња је користила више *метода и техника* за стварање искуствене евиденције који припадају квалитативној и квантитативној истраживачкој стратегији, као што су: посматрање, анализа садржаја, испитивање (анкета и дубински интервју).

Коришћени су следећи *извори*: стручни и научни радови из других научних области дали су увид у третман ратних ветерана из различитих перспектива; правна литература; стручни социолошки радови у којима су третирани проблеми маргинализације и искључености у друштву; публикације различитог типа које су настале у оквиру делатности ветеранских организација или оних организација које се баве и проблемима ветерана; подаци служби у чијем домену је и рад у области регулисања статуса ратних ветерана: Национална служба за запошљавање, Завод за пензионо и инвалидско осигурање, Центар за социјални рад; коришћени су и подаци добијени преко директоријума невладиног сектора, а нарочито преко спискова регистрованих удружења за сарадњу, који су добијени у самим ветеранским удружењима; значајни извори су били и штампани и електронски медији; лични и групни дописи, петиције, декларације, административни документи итд.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Основна хипотеза је да су ратни ветерани, као друштвена група, социјално изоловани, а да је социјална интеграција ретка појава. Општа хипотеза је постављена на основу преовлађујућег става друштва према ратним ветреранима посматрано у историјској перспективи. Иако је однос друштва према ратним ветеранима био разлик, може се усврдити да је често изостајала „друштвена брига око повратака на мирнодопске услове или надокнаде њихове ратне жртве, већ се одлазак у рат сматрао природном, подразумеваном патриотском реакцијом у околностима ратне угрожености земље. Однос друштва кроз историју показује традиционални однос према војсци и ратовању, док према значајаном броју ратних ветерана друштвена брига неће бити исказана на такав начин да се може говорити о одговорном односу заједнице према највећим жртвама тога рата“. (33)

Постављене су и помоћне хипотезе:

У Србији је на снази неадекватна нормативно – правна регулатива која се односи на учеснике ратова 90-их година минулог столећа. Овакво стање у области прописа отежава реинтеграцију ратних ветерана у друштво, што доприноси њиховом осећању социјалне искључености.

Мрежа социјалних установа не покрива потребе ове групације, а раскорак је нарочито видљив у недостатку основних облика социјалне заштите.

Због политике коју држава води у овој области, као и због слабости властите групе групе, ветеранска удружења, иако у свом раду прокламују борбу за системску измену узрока неједнаког третмана у друштву, имају веома слабе резултате у овој делатности, а њихове активности се углавном свODE на хуманитарни карактер.

На основу овога следи низ претпоставки које се односе на конкретне аспекте социјалне интеграције ратних ветерана:

Претпоставља се да је добра интегрисаност у примарним групама (породица, радно окружење, суседи и пријатељи) веома битна за бољу друштвену укљученост. Стога је пажња усмерена на конкретне аспекте друштвене интеграције. Следећа претпоставка се односи на то да је интеграција у примарним друштвеним групама и ширем друштву посредована тежином ратног искуства, дакле да се трауматизованост ветерана јавља као битна карактеристика која утиче на шансе за социјалну реинтеграцију.

Даље, низак степен социјалне укључености ратних ветерана се манифестује и у другим кључним сферама друштвеног живота, као што су: ангажман у цивилном друштву и ветеранским удружењима. Пошло се и од претпоставке да ратни ветерани високо вреднују мир, као друштвену вредност, након ратног искуства, иако имају проблема при навикавању на мирнодопски начин живота. Претпостављено је, надаље, да ће испитаници испољити некритичке ставове према властитој улози у рату, као и према

улози властите етничке групе, као и да ће дистанца према припадницима других етничких група бити значајна, а етнички идентитет доминантан. У том смислу је очекивано да ће они испитаници који су спремнији на преиспитивање властите улоге у рату, као и улоге властите етничке групе успети да се ефикасније интегришу у друштвену заједницу у мирнодопским условима у односу на оне код којих је најмаркантнији део идентитета управо етнички идентитет и који нису спремни на ову врсту саморефлексије.

4. Кратак опис садржаја дисертације

У првом поглављу *Теоријско – методолошки оквир истраживања односа друштва према ратним ветеранима у Србији*, поред теоријског оквира и циљева истраживања, хипотетичког плана и назначавања коришћених метода и истраживачких техника, о чему је већ било речи, дато је одређење појма *ветеран*. Овај појам је сагледан како у историјско-културној, јуридичкој, тако и у научној димензији. Докторандкиња указује на то да нема јединственог одређења ове категорије, те се ослања на то да се „појам ветеран у нашој јавности односи на учеснике ратова (и то превасходно последњих ратова са подручја бивше Југославије)“, што се „може (се) закључити из посредних индикатора, а то су називи удружења које самостално формирају учесници ратова (»Ратни ветерани Србије«, »Српски ратни ветерани«, »Удружење ветерана ратова од 1990. године«, »Савез ратних војних инвалида Србије«, »Ратни ветерани за мир«, »Покрет ветерана«), као и из употребе овог термина у јавном говору када се говори о грађанима, учесницима ратова 90-их на простору бивше Југославије. Још један индикатор употребе термина од стране учесника ратова из 90-их налазимо у Декларацији ветерана, у којој се термин ветеран употребљава за учеснике у оружаном борби на територији бивше СФРЈ, чији је Република Србија правни наследник. Наиме, видљиво је да се термин ветеран користи као могућност да се њиме покрије што већа група учесника ратова будући да јасних одредницама о називу, типу и ратној локацији нема“. (6) Потом је дат преглед досадашњих истраживања овог проблема, нарочито у страној научној и стручној литератури, а кроз најважније теоријске концепције и налазе емпиријских истраживања. Овде је дат опис друштвеног положаја ратних ветерана и указано на важност социолошког испитивања овог феномена.

У другом поглављу *Социјална историја ратних ветерана*, дати су општи историјски преглед, као и Социјална историја ветерана у Србији.

У трећем поглављу *Етнички карактер оружаног сукоба између народа на простору бивше Југославије*, дат је преглед теоријског схватања појма нација у нашој и страној литератури. Кандидаткиња потом разматра узроке рата на подручју Југославије и налази их у националистичкој политичкој идеологији коју су прихватили кључни друштвени актери. Националистичке идеологије су махом заузеле празан идеолошки простор после пада моноидеолошких и, следствено, монопартијских поредака у државама реал-

социјализма. У југословенском случају идеолошка транзиција је била узроком ратне дисолуције Југославије. Кандидаткиња трага и за мање видљивим претходним претпоставкама распада Југославије који су биле саставни делови јуридикке и политичке праксе у Југославији.

У наредном поглављу *Систем правне и институционалне заштите ратних ветерана*, разматра се деловање сектора за борачко-инвалидску заштиту, као званичне институције. Овде се ради о томе да је ова област пренормирана и неадекватно уређена. „Систем заштите ратних ветерана у Републици Србији уређен је читавим низом законских прописа. У примени је 6 закона, 2 уредбе и око 20 подзаконских аката. Што ову област чини веома тешком за функционисање“ (81). Њихову примену отежава и следећи проблем: „Законски акти који уређују права бораца превазиђени су у стручном и историјском погледу због чега долази до недоследности у заштити бораца: прво, нису усклађени са највишим правним актом Уставом; друго, нису усклађени са догађајима у земљи настали после доношења ових закона, а који се односе на ветеранску популацију, као што су оружане акције на територији АП Косово и Метохија и југу Србије, те рат у СРЈ 1999. године“. (86) Овде се констатује да нема прецизне евиденције о броју ратних ветерана код нас. Како колегиница наводи, „о броју од око 700 000 – 800 000 ратних ветерана (се) само спекулише у јавности“. (88) Међутим, популација ратних ветерана, коју сагледавају државне службе и о којима воде бригу, сведена је само на особе са званично признатим оштећењем организма. Ради се, према евиденцији Сектора за борачко-инвалидску заштиту при Министарству рада, запошљавања и социјалне политике, о 20.000 ратних војних инвалида.

У другом делу овог поглавља са поднасловом *Мрежа институција насталих самоорганизовањем ратних ветерана*, даје се преглед активности организација ратних ветерана, као и преглед њихове организованости и узајамне повезаности.

Овде су интерпретирани подаци добијени анкетирањем челника удружења, на узорку од 15 удружења. Анкетно испитивање је обављено у Београду, где се налазе седишта појединих републичких организација, затим Новом Саду, Бачкој Паланци, Крушевцу, Власотинцу, Врању, Гаџиници и Нишу.

Најзначајнији налази (пored осталих) се огледају у следећем:

Удружења раде на волонтерској бази удруживања. Већина удружења у свом саставу немају запослене особе у смислу плаћеног намештења;

Удружења се финансирају претежно из чланарине (53,3%), потом из буџета локалних самоуправа (26,7%) и забележен је један случај финансирања из фондова страних организација;

Циљеви формирања удружења односе се доминантно на побољшање друштвеног положаја ратних ветерана са нагласком на измену односа структурних друштвених чинилаца према ратним ветеранима;

Реинтеграција ветерана у мирнодобско друштво у виду укључивања чланова у програме за изградњу мира (40%), упознавање јавности са

потребама ветеранске популације (26,7%), рад са младима (20%), те друштвено корисни рад (13,3%) доминирају у области допунских активности удружења;

Челници удружења су се сложили да веома много могу да учине по питању размене искуства са другим ветеранима, као и код психолошке подршке и других видова не материјалне помоћи у смислу разумевања и подршке у процесу ресоцијализације својих чланова;

Већина удружења остварује контакте и сарадњу са сличним удружењима у земљи (90%). Ова сарадња се базира у највећој мери на заједничке акције притиска на државу ради измене друштвеног контекста у коме је могућ неједнак третман ветерана у друштву (50%), овоме се придружује размена искустава и информација у раду (42,9%) или сарадња на неким заједничким пројектима (7,1%). У удружењима је формирана свест да међусобна сарадња и удруживање производе већи ефекат код акција притиска на државу, што се не би могло рећи за сарадњу у области заједничких пројеката;

Сарадња удружења са државним институцијама које су задужене за области од значаја за ратне ветеране је веома ретка и заснива се једино на иницијативи ветеранских удружења (53,3%), сарадње уопште нема у чак 26,7% случајева, док је 20% удружења задовољно сарадњом са државним органима.

У поглављу *Личне приче ветерана* анализирани су искази тридесеторице испитаника (који живе у граду Нишу, у приградским насељима и у селима на подручју града Ниша) кроз следеће аналитичке димензије: опис испитаника; ратна траума и њезин третман; породично окружење; друштвени положај ратних ветерана у другим примарним групама и ширем друштву; запосленост и материјални стандард; незадовољство ратних ветерана системом социјалне заштите; информисаност ратних ветерана о правима која им законом припадају и њихово остваривање; лични и колективни идентитет ратних ветерана; саморефлексија мотива за одлазак у рат (ставови ратних ветерана о властитом и другим народима); ангажман ветерана у цивилном друштву (ангажман у ветеранским удружењима); мировни ангажман ветерана.

У *закључном разматрању* се указује на следеће установљене правилности. Наводимо најважније:

Обележје различитости по којем се ветеранска популација издваја од других друштвених група јесте њихово ратно искуство;

Степен подршке и разумевања од стране најближег окружења у великој мери утиче на став према проблемима са којима се суочава повратник из рата;

Запажен је недостатак комуникације у породици о ратном искуству и проблемима са којима се суочава ветеран;

Међу испитаницима преовладава мишљење да друштво генерално недовољно уважава њихову ратну жртву;

На стигматизацију њиховог ратног учешћа се надовезује стигматизација околине због физичког или психичког хендикепа;

Недостатак институција за помоћ и прихватање повратника из рата и помоћ у адаптацији на мирнодопске услове;

Многи ветерани немају право на здравствену заштиту због материјалне и социјалне ситуације у којој су се нашли, а имају значајне здравствене проблеме који су последица учешћа у рату;

Недовољна интегрисаност у примарним групама и ширем друштву, незапосленост и стигматизација због учешћа у рату допринели су ниској јавној (нарочито политичкој) ангажованости ветерана;

Они ветерани који су узели активно учешће у борби за остваривање права ратних ветерана и друштвену промоцију ове групе у већој мери су социјално интегрисани и испољавају заинтересованост да раде на изградњи вредности цивилног друштва код себе лично али и у друштву уопште;

Код испитаника је видљив критички став према неким припадницима војних формација који су чинили ратне злочине. Сматрају да такве информације треба објављивати. Међутим, нису задовољни начином на који се то чини будући да се преко доминантног обрасца информисања стиче дојам да су преваходно српски војници чинили злочине у рату, чиме се повећава степен предрасуда и стигматизације према њима;

Њихови ставови о рату су битно промењени након што су рат искусили и то тако да се мир квалификује као позитивна вредност у односу на рат;

У Прилозима је дато следеће:

Упитник за удружења ратних ветерана;

Основа за дубински интервју;

Предлог за измену члана 69. Закона о правима бораца који су 20. 5. 2010, поднела удружења ветерана и бораца на територији Србије,

Табеларни прикази емпиријских налаза

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Кандидаткиња мр Оливера Марковић је овим социолошким истраживањем указала на положај ратних ветерана као на појаву која се у нашој науци недовољно истраживије. Она је добро описала ову појаву, а затим је указала на друштвени положај ратних ветерана кроз анализу до сада публиковане литературе, законских докумената, медијске покривености. Са друге стране, и то је окосница ове дисертације, кандидаткиња је спровела теренско истраживање интерјуисањем тридесеторице ратних ветерана и обрадом њихових исказа кроз сет од једанаест аналитичких димензија, као и анкетно испитивање путем упитника за челнике удружења. Овим су потврђене основне претпоставке о социјалној искључености ове групације, као и о повратним механизмима код ове групације који се огледају, са једне и доминатне стране, у самоискључености, али и, са друге стране, у значајном активизму једног броја ветерана.

6. Закључак

Докторска дисертација *Друштвени положај ратних ветерана у Србији – студија случаја*, докторандкиње мр **Оливере Марковић** је самостално и оригинално научно дело. Колегиница Марковић је демонстрирала добро познавање проблема, показала је да познаје релеватну домаћу и страну литературу и ваљано се користила методолошким поступцима и инструментима. Дала је компетентно научно објашњење истраживане појаве. Дисертација је написана у складу са одобреним предлогом докторске дисертације.

На основу реченог, Комисија има част да предложи Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду да прихвати овај позитивни извештај о докторској дисертацији *Друштвени положај ратних ветерана у Србији – студија случаја*, докторандкиње мр **Оливере Марковић** и да одобри усмену одбрану докторске дисертације.

У Београду, 12. јануара 2013. године

Комисија:

проф. др *Ђокица Јовановић*, ментор

проф. др *Драгољуб Б. Ђорђевић*

доц. др *Нада Секулић*